

Het Prelaatshof te Beerschot bij Antwerpen (1640-1652)

Het Prelaatshof werd gebouwd in de buurt van het gehucht Beerschot, buiten de Antwerpse stadsomwalling. Deze gronden waren al van in de twaalfde eeuw eigendom van de Sint-Michielsabdij, die gelegen was aan de huidige Kloosterstraat te Antwerpen. De abdij bezat een uitgestrekt areaal aan gronden en verkreeg de landen bij Beerschot tussen 1141 en 1155 door een schenking van de hertog van Brabant. Ze omvatten molens, hoeven, beemden en weilanden¹.

Vandaag is het Prelaatshof volledig omsloten door schoolgebouwen, winkels en woningen, maar in het verleden was dit het enige gebouw van betekenis in de omgeving. De gronden die bij het hof hoorden, strekten zich ver uit en vormden de basis van het woongebied van het huidige Kiel. Met de bouw van het prestigieuze buitenhuis werd begonnen omstreeks het midden van de vijftiende eeuw. Volgens sommige bronnen gebeurde dit in opdracht van abt Jan Fierkens, die de belangrijkste hoeve van Beerschot ombouwde tot een domein met een 'egregia domus' of een 'heerlijk huis'². Een andere bron stelt dat het hof tijdens de tweede helft van de vijftiende eeuw gebouwd werd in opdracht van de opvolger van abt Petrus Breem, die op zijn beurt de opvolger was van abt Jan Fierkens³. Deze auteur situeert de 'huizinge' te Beerschot dus iets later in de vijftiende eeuw. Uit archiefonderzoek is nergens gebleken welke de precieze bouwdatum van het complex is, maar het staat wel vast dat het Prelaatshof een lange voorgeschiedenis kent.

De eerste iconografische documenten met betrekking tot het hof te Beerschot dateren pas uit de zestiende eeuw. Zo bestaat er een kaart uit 1505 die de stad Antwerpen en haar omgeving toont, waarop melding gemaakt wordt van 'Berscoit'⁴. Hierop worden twee gebouwen met een toren weergegeven, maar door de schematische voorstelling is het niet mogelijk om een gedetailleerd beeld van de gebouwen te vormen. Het enige wat met

¹ PRIMS, F., *Antwerpiensia: losse bijdragen tot de Antwerpse geschiedenis*, 5de reeks, Antwerpen, 1931, p. 220-229. Huidig adres van het gebouw: Wittestraat 116, B-2020 Antwerpen.

² VAN DEN NIEUWENHUIZEN, J., 'Abbaye de Saint-Michel à Anvers', in *Monasticon belge*, dl. 8, Luik, 1992, p. 227.

³ PERSOONS, E., 'Historische schets', in GORIS, J.-M., PERSOONS, E., VAN DER HAEGEN, H., *Een kaartboek van de Sint-Michielsabdij. Antwerpen, 1640-1793*, Brussel, 2003, p. 15.

⁴ DE BRABANDER, G., *Na-kaarten over Antwerpen*, Brugge, 1988, p. 12-13.

zekerheid gesteld kan worden, is dat het gebouw toen al voorzien was van een toren. Mogelijk betreft het hier het hof uit de vijftiende eeuw.

Tijdens de religieuze onlusten op het einde van de zestiende eeuw werd het Prelaatshof door de calvinisten in beslag genomen en door de Staten van Brabant in 1582 verkocht aan de stad Antwerpen. Van deze verkoop van goederen werd een charter opgemaakt, dat bewaard wordt in het Stadsarchief van Antwerpen⁵. De inhoud luidt:

"... Soo eest dat wij om te voldoene ende te effect menen tvoirsijde consent, hebben deur sekeren onse gedeputeerde openbaerlyck doen te coope stellen onder andere geestelycke goeden. Eerst een groot schoon huys van plaisantien uut en water gemest met een wateringhe rontsomme, breet omtrent hondert voeten metten hove totter selver huysinghe dienende met den neerhove, stallinghe, schuere, veehuysse, verckens koye en de allen den toebehoortengelyck ende in alle der manieren den abt van Sinte Michiels dat gebruyckt heeft gehad. ..."

Uit deze tekst blijkt dat het domein in 1582 bestond uit een groot en mooi hof van plaisantie, dat met zijn fundamenteën in het water stond en dat door ditzelfde water werd omgeven. Op de gronden stonden verder nog een neerhof, stallen, schuren en gebouwen waarin het vee en de varkens werden ondergebracht. Bovendien noteert de auteur dat het gebouw door de abt van de Sint-Michielsabdij werd gebruikt.

Uit hetzelfde jaar bestaat er een kaart van Antwerpen en omgeving, waarop te Beerschot eveneens een gebouw met een toren te zien is⁶. Het is echter niet duidelijk welk deel van het complex het neerhof, de stallen en de schuren zijn. Het enige andere gebouw in de omgeving is de 'Jacques Eelhout hoeve'. Mogelijk was dit het neerhof.

De eerste afbeelding waarop het Prelaatshof min of meer duidelijk te zien is, dateert uit 1617⁷. Het hof neemt een prominente plaats in en ten zuiden van het gebouw werd ook de hoeve weergegeven, ditmaal met de naam 'Jacques Elbour hoeve'. Het Prelaatshof werd schematisch weergegeven, maar toch kan een langshuis onder een zadeldak worden onderscheiden, met centraal een geprononceerd poortgebouw. Achter het langshuis is een torenspits zichtbaar. Wat op deze kaart te zien is, lijkt in grote mate overeen te stemmen met wat vandaag het zicht uitmaakt aan de zijde van de Wittestraat.

⁵ ANTWERPEN, Stadsarchief, Private archieven, *Kerkelijke en caritatieve instellingen*, St. Michielsabdij, KK 428.

⁶ DE BRABANDER, G., *op. cit.*, p. 22.

⁷ *Ibid.*, p. 25.

De belangrijkste bronnen met betrekking tot de bouwhistorische evolutie van het Prelaatshof zijn de kaartboeken die in opdracht van de Sint-Michielsabdij werden vervaardigd. Deze boeken bieden een overzicht van de eigendommen van de abdij aan de hand van gedetailleerde kaarten met beschrijvingen van de weergegeven goederen. De oudste weergave is van de hand van landmeter Adriaen Vander Hagen en dateert uit 1641. Hiervoor steunde hij op de opmetingen van landmeter Peter Stautaerts uit 1640⁸. De legende bij de kaart biedt eveneens interessante informatie:

“Beerschot. Landen, bempden ende andere gronden van erfve toebehoerende het Godtshuys van Ste. Michiels, ghelegen te Beerschot onder de Heerlyckheyt van t' Kiel, der jurisdictie van Antwerpen; ghebruyckt by verscheyde Persoonen, ende ghemeten by Mr. Peeter Stoutaerts gesworen Lantmeter mette Antwerpsche Mate anno 1640.

Hooghe landen onder Beerschot

N° 1. Eerst heeft het Godtshuys van Ste. Michiels te Beerschot eene schoone huysinghe, omcingelt met een groot water: eertijts affgebrandt, Ende onder mijneerwste. hr. Joannes Chrysostomus Abt ende Vicarius Generalis A° 1635. Als de Francoisen ende Hollanders Louen belegerden, wederom opgebout. Item metten Cruythoff, Bogaert ende Lyen daeromme liggende, hebbende teghenover de Poorte het Pachthoff, altesaemen door malkanderen ghemeten: ...”⁹

We vernemen dat het gebouw te Beerschot een schoon huis was, omgeven door water. Nadat het verwoest werd door een brand, werd het in opdracht van abt Joannes Chrysostomus vander Sterre herbouwd in 1635. Verder wordt vermeld dat het pachthof (het neerhof) zich tegenover de poort bevond.

In hetzelfde kaartboek heeft de landmeter enkele folio's verder een kaart getekend van de lage landen van Beerschot¹⁰. In de linkerbenedenhoek gaf hij een gebouwtje weer dat hij enkel beschreef met de naam 'Beerschot'. Het is aannemelijk dat hij hiermee het Prelaatshof bedoelde, aangezien dit het belangrijkste gebouw was op de kaart van de hoge landen van Beerschot. Mogelijk werd het toegevoegd aan de kaart om aan te

⁸ SCHERPENHEUVEL-ZICHEM, Abdij der Norbertijnen van Averbode, Archief (= AAA), III, reg. 26, tussen p. 6 en 7. Over dit kaartboek, zie LAMBRECHTS-AUGUSTIJNS, H., 'De kaartboeken van de St.-Michielsabdij van Antwerpen', in *Jaarboek Gens Brabantica*. Vlaamse Vereniging voor Familiegeschiedenis – Gouw Antwerpen, Kapellen, 1997, p. 193-195: "1640-1641", en GORIS, J.-M., 'Figuratieve kaarten', in IDEM e.a., *Een kaartboek van de Sint-Michielsabdij*, p. 49; over de landmeters P. Stautaerts en A. Vander Hagen, *ibid.*, p. 50-51.

⁹ AAA, III, reg. 26, p. 7.

¹⁰ *Ibid.*, tussen p. 18 en 19.

duiden waar de hoge landen met het hof (een verblijfsgebouw van de abt) zich bevonden tegenover de lage landen. Op dit detail is het poortgebouw duidelijk weergegeven en ook de torenspits is prominent aanwezig.

De meest gedetailleerde en mooiste iconografische weergave van het Prelaatshof is de gravure van de hand van Conrad Lauwers¹¹. Deze prent werd niet gedateerd, maar uit de legende vernemen we dat ze werd gemaakt voor Norbertus van Couwerven, abt van 1652 tot 1661¹², wat ook de prent in deze periode dateert. Het Prelaatshof is weergegeven vanuit het oosten. Hierdoor zijn vooral het inkomgebouw en de rechterzijgevel goed zichtbaar. Ook de bovenste geledingen van de toren op de binnenplaats zijn zichtbaar. Het hof was toegankelijk via een brug, die werd afgesloten door een poort. Deze poort werd bekroond met een soort nis, waarin zich een beeldje bevond. Volgens Prims was de toegang tot de brug ouder dan het hof zelf, maar werd deze al onder abt Teniers afgebroken, omdat hij het zicht op het hof belemmerde¹³. Dit moet dus tussen 1687 en 1709 gebeurd zijn, toen Johannes Chrysostomus Teniers abt was¹⁴. De stenen brug op de prent had drie bogen, maar liep niet door tot aan de poort. Het laatste deel bestond uit een opklapbaar deel, waarschijnlijk in hout. Indien nodig kon dit laatste segment worden opgehaald en was het hof volledig omringd door water, waardoor het makkelijker te verdedigen was. Vandaag heeft de toegangsbrug nog steeds drie bogen, maar loopt ze door tot aan de poort.

Het inkomgebouw telde vijf traveeën onder een zadeldak en de zijgevels werden bekroond met trapgevels. Centraal in de voorste vleugel werd een robuust inkomvolume voorzien onder een torenhelm, bekroond door een ui met een ster. De poortomlijsting in blauwe hardsteen werd uitgewerkt met een barokdecoratie.

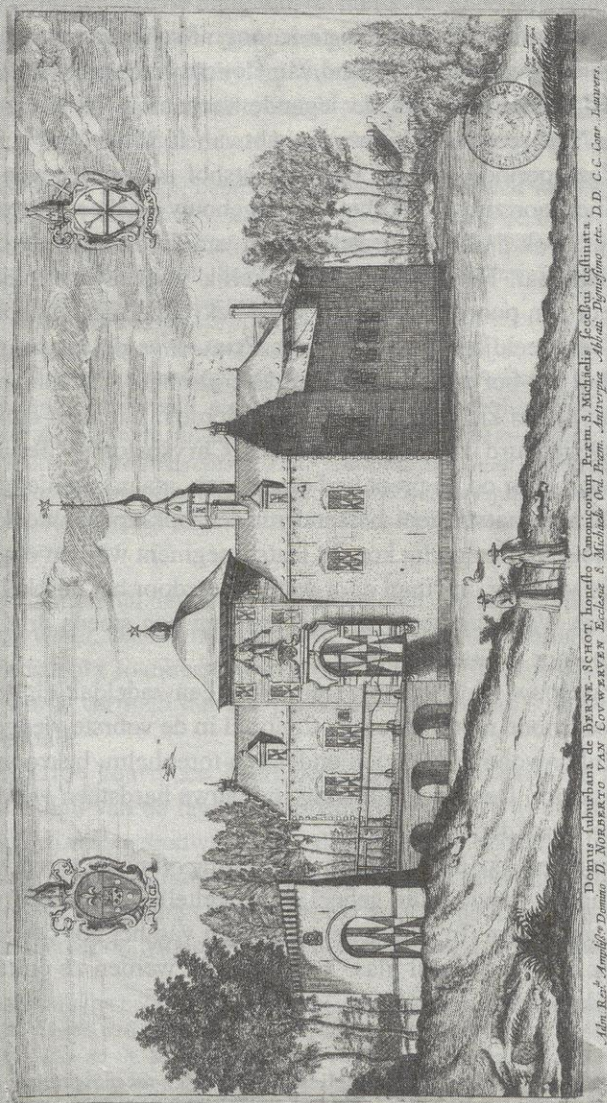
Op de eerste en op de bovenste verdieping van de toren werden vensteropeningen voorzien, die geheel of gedeeltelijk afgesloten werden door middel van luiken. In de vensteropeningen van het hof bevond zich waarschijnlijk nog niet overal glas. Vermoedelijk werden ze enkel afgesloten met luiken.

¹¹ ANTWERPEN, Stadsarchief, Verzamelingen, *Plannen, tekeningen en prenten. Gebouwen en infrastructuur*, ICO, 3/3v: *Zicht op Prelaatshof, Beerschot, van de hh. van S. Michielsabdij, sd (1652-1660)*.

¹² VAN DEN NIEUWENHUIZEN, J., *art. cit.*, p. 244-246.

¹³ PRIMIS, F., *op. cit.*, p. 224.

¹⁴ VAN DEN NIEUWENHUIZEN, J., *art. cit.*, p. 250-252.

Gravure van het buitenhuis Beerschot, ten tijde van abt N. van Couwervan (1652-1661), door C. Lauwers (Stadsarchief Antwerpen).

Ook de rechterzijgevel werd duidelijk weergegeven. Hierin werden vijf vensteropeningen aangebracht. De zijvleugel werd bedekt met een zadeldak en werd voorzien van een kleine dakkapel. De achterbouw werd afgedekt met een schilddak, waarin in de zijkant een uitsparing voor een schoorsteen voorzien was.

Van de toren op de binnenplaats zijn enkel de bovenste geledingen zichtbaar. Wanneer we de hoeken tellen, kunnen we veronderstellen dat de toren octagonaal was. De ingesnoerde peerspits werd bekroond met een ster, net als de ui op de torenhelm van het poortgebouw.

De tekening werd niet ingekleurd, waardoor het ook niet duidelijk is welke materialen voor welke onderdelen werden aangewend. Toch zijn er enkele aanwijzingen. Op het torenvolume heeft de tekenaar speklagen weergegeven. De dunne banden werden wit gelaten, net als de omlijstingen van de vensters en de poort, de hoekstenen en de frontons van de dakvensters. De plint van het gebouw werd in een donkere tint uitgewerkt en was dus waarschijnlijk uit een ander materiaal vervaardigd dan het corpus van de constructie. Wanneer we de prent met een vergrootglas bekijken, kunnen we in de voorbouw heel fijne voegen onderscheiden. Waarschijnlijk werd het gebouw in baksteen opgetrokken, met elementen in witte natuursteen.

Deze prent geeft het Prelaatshof dus weer in de periode 1652-1661. Volgens Prims, en een hele rits andere auteurs in zijn voetsporen, was het gebouw dat er toen stond het gevolg van een heropbouwcampagne onder de abt Johannes Chrysostomus vander Sterre (1629-1652)¹⁵, na de brand van omstreeks 1635. Pas onder abt Macarius Simeomo (1662-1676)¹⁶ verkreeg het gebouw volgens Prims zijn huidige uitzicht, met name toen de abt in 1673 begon met de constructie van een nieuw en groter gebouw¹⁷. Uit archiefmateriaal blijkt echter dat Prims waarschijnlijk een interpretatiefout heeft gemaakt. In een kaartboek uit 1676 wordt immers vermeld:

*“Deze nieuwe wercken zijn gemaect in het leven van mijn Heer Weerde Heer Marcario Simeomo Abbate. Den hof A° 1673, Plantagien A° 74, Den Vijver A° 76.”*¹⁸

¹⁵ *Ibid.*, p. 243-244.

¹⁶ *Ibid.*, p. 247-248.

¹⁷ PRIMIS, F., *op. cit.*, p. 224.

¹⁸ AAA, III, reg. 12, tussen p. 4 en 5. Over dit kaartboek, zie LAMBRECHTS-AUGUSTIJS, H., *art. cit.*, p. 195: “Klein Caertboek 1641 tot 1676”, en GORIS, J.-M., *art. cit.*, p. 49: 1640-1671; over landmeter J. Laboureur, zie *ibid.*, p. 52-53. De beschrijving van de gronden van Beerschot is van een veel latere hand dan de meeste andere teksten in dit register.

Vermoedelijk is Prims ervan uitgegaan dat de auteur met 'den Hof' het gebouw zelf bedoelde. Volgens mij gaat het hier echter om de veranderingswerken aan de tuin van het domein. Dit wordt ondersteund door de vergelijking van de kaarten uit 1641 en deze uit 1676. Op de oudste kaarten bestonden de landerijen rond het Prelaatshof uit weilanden en bossen. Op de kaart uit 1676 zien we een grote symmetrische tuin naar Frans model, waar dit voordien enkel weilanden en bomen waren: dit zijn de hoger genoemde kruidentuin en de boomgaard, het geheel omgeven door sloten.

J. Laboureur geeft twee kaarten weer van het domein van Beerschot. De eerste is een kopie van deze van Stautaerts en Vander Hagen, de tweede geeft het domein weer circa 1676¹⁹. De kaarten van Laboureur tonen opnieuw een langshuis onder een zadeldak met een toren en een groot poortvolume.

Er zijn slechts enkele wijzigingen op te merken tussen de gravure van Lauwers en de huidige toestand. Zo is het torenvolume van het poortgebouw grotendeels verdwenen. Het dak loopt nu door over de hele lengte van de voorbouw en boven de toegangspoort werd er een houten dakvenster met een driehoekig fronton aangebracht, gelijkaardig met het fronton op de dakvensters. Er werden aanpassingen doorgevoerd aan de verschillende vensteropeningen en aan de dakkapellen. De torenspits wordt vandaag bekroond door een kegelvormige spits en werd enkele verdiepingen verlaagd.

Uitgezonderd enkele kleinere wijzigingen, kan dus gesteld worden dat het Prelaatshof in zijn huidige toestand grosso modo overeenstemt met de afbeelding uit 1652-1661.

Er zijn echter een aantal argumenten die doen vermoeden dat het gebouw uit 1640 niet (of althans niet helemaal) overeenstemde met het gebouw uit 1652-1661, namelijk de vorm van de torenspits, de uitwerking van het poortgebouw en de weergave van twee vleugels in plaats van vier in 1640.

Ook in het gebouw zelf zijn er enkele aanwijzingen dat het Prelaatshof niet tijdens één bouwfase tot stand is gekomen. Zo zijn er in het linkerdeel van de voorbouw twee rijen steigergaten boven elkaar zichtbaar, een fenomeen dat ook terugkeert op de binnenplaats. Nergens anders op de buitengevels is dit het geval. De kamer die zich in het linkerdeel bevindt, heeft ook andere balksleutels dan deze in het rechterdeel. Verder werd er op de eerste verdieping in het rechterdeel van de voorbouw gebruikgemaakt

¹⁹ AAA, III, reg. 12, tussen p. 2 en 3 en tussen p. 4 en 5.

van recuperatiemateriaal voor de balken van de dakconstructie. Er is op slechts één plaats in het gebouw een zichtbaar metselteken aangebracht, namelijk in de gevel helemaal links in de voorbouw. Het teken werd gevormd uit de koppen van zwarte bakstenen. Deze verkrijgen hun kleur door sintering²⁰. In de muren van kloosters en abdijen werden metseltekens tot in de achttiende eeuw aangebracht²¹. Dit geeft dus geen verdere indicatie voor de datering, maar het blijft wel opmerkelijk dat het enkel terug te vinden is in deze muur. Het zou dus op een aparte bouwphase kunnen wijzen. Het motief op het Prelaatshof bestaat uit een Latijns kruis op een driehoekige voet. Dit was een veelvoorkomend motief bij kloosters en abdijen²².

In de kapconstructie van het rechterdeel van de voorbouw en op zolder is er gebruikgemaakt van gerecupereerde balken. De balken op zolder zijn voorzien van gesneden en gebeitelde telmerken. In het verleden werden kapconstructies eerst opgebouwd op de begane grond. Hierbij werden alle houten constructie-onderdelen voorzien van telmerken om aan te duiden waar ze zich precies bevonden in de constructie. Op deze manier kon men zonder problemen de kap terug in elkaar zetten wanneer ze naar de zolder werd verplaatst. De gesneden telmerken dateren uit een vroegere periode dan de gebeitelde exemplaren²³ en zijn dus ook afkomstig uit een ouder gebouw. Het hoogste cijfer dat werd teruggevonden is 8. Dit doet vermoeden dat de constructie waarvan deze balken afkomstig zijn, bestond uit minimaal acht spanten. De huidige constructie is opgebouwd uit tien spanten. Het oudere gebouw was dus niet veel kleiner en mogelijk zelfs even groot als het huidige.

Bovendien werden op een aantal balken sporen teruggevonden van mogelijke brandschade. Deze balken zouden dus afkomstig zijn uit een gebouw dat beschadigd werd door een brand. Uit archiefmateriaal is reeds gebleken dat de gebouwen die op de gronden van het Prelaatshof stonden, omstreeks 1635 door een brand vernield werden²⁴. Een deel van de balken op de zolder werd dus waarschijnlijk gerecupereerd uit het gebouw dat toen afbrandde. Blijkbaar was de brand niet allesvernietigend,

²⁰ STAAL, J.P., uit *Restauratievademecum. Deel 2b. Metselteken*, RDMZ RV 1993/32-5, Zeist, 1993, RVblad 01-1.

²¹ *Ibid.*, RVblad 01-2.

²² *Ibid.*, RVblad 01-8.

²³ JANSE, H., uit *Restauratievademecum. Deel 2b. Merk op hout*, RDMZ RV 1990/19-20, Zeist, 1990, RVblad 02-1.

²⁴ Cfr. *supra*, noot 9.

want deze balken bleven bewaard en konden later opnieuw gebruikt worden bij de heropbouw van het Prelaatshof.

Op natuurstenen bouwonderdelen treffen we een aantal steenhouwersmerken aan. We vinden zulke merken op de poortomlijsting, de galerij op de binnenplaats en de brug. Het teken op de poortomlijsting is dat van Jean Delfontaine. Er waren twee steenhouwers met deze naam actief. De ene leefde van omstreeks 1580 tot 1667 en de andere stierf in 1678²⁵. Het is echter niet mogelijk om te bepalen over welke Delfontaine het hier precies gaat. Het merkteken op de galerij is dat van de familie Nopere²⁶. Hun realisaties dateren van de eerste helft van de zestiende tot de tweede helft van de zeventiende eeuw. Het laatste steenhouwersmerk dat werd teruggevonden bevindt zich op de natuurstenen bogen van de brug. Het hoort toe aan Nicolas Joseph Marcq²⁷. Zijn medewerking is bekend voor drie gebouwen en dateert telkens uit het midden of de tweede helft van de achttiende eeuw. Dit is merkkelijk later dan de vorige twee merktekens, maar hier is een verklaring voor. Op de prent van Conrad Lauwers uit 1652-1661 werd een andere brug uitgebeeld dan deze die vandaag nog aanwezig is. Volgens de literatuur liet abt Teniers de oude toegang voor de brug verwijderen, omdat ze het zicht op het hof belemmerde²⁸. Zoals eerder reeds vermeld, was Teniers abt van 1687 tot 1709. Mogelijk is de brug bij het verwijderen van de toegangspoort mee veranderd.

De eerstvolgende gedetailleerde afbeelding van de brug dateert uit de tweede helft van de achttiende eeuw. Dit schilderij van de hand van P. Collin hangt vandaag in de abdij van Averbode²⁹. Hierop is de brug reeds in haar hedendaagse toestand uitgevoerd. Al is de exacte datum niet bekend, naar analogie met de andere realisaties van Marcq dateert de brug waarschijnlijk uit het midden of de tweede helft van de achttiende eeuw. Dit betekent dat ze jonger is dan de rest van het gebouw.

Wanneer al deze elementen samen worden bekeken, kan de volgende hypothese naar voor worden gebracht. Waarschijnlijk was het dak van het linker deel van de voorbouw ooit lager, waarvan de dubbele steiger-gaten een getuige zijn. Bij een latere bouwfase werd het dak verhoogd en

²⁵ VAN BELLE, J.L., *Signes Lapidaires. Nouveau dictionnaire. Belgique et Nord de la France*, Louvain-la-Neuve, 1994, p. 18.

²⁶ *Ibid.*, p. 21.

²⁷ *Ibid.*, p. 20.

²⁸ PRIMS, F., *op. cit.*, p. 224.

²⁹ Zie de afbeelding in GORIS, J.-M., e.a., *op. cit.*, p. 90.

werd er een nieuw vleugel bijgevoegd. Op basis van de kaart uit 1617 zou deze fase voor 1617 te situeren zijn. We kunnen dan immers reeds een poortgebouw en een toren onderscheiden³⁰. De aanwezigheid van een toren duidt erop dat er ook een achterbouw was, waar deze toren tegenaan was gebouwd. Het gebruik van recuperatiemateriaal op de zolder van de achterbouw ondersteunt deze hypothese. De vorm van het poortgebouw en van de spits waren toen echter nog niet in dezelfde mate uitgewerkt als op de prent van Conrad Lauwers uit 1652-1661.

In de jaren dertig van de zeventiende eeuw werd het hof vernield door een brand. Er werd echter nergens vermeld hoe zwaar het vuur tekeering. We weten dus ook niet in welke mate er delen van het Prelaatshof waren die aan de vlammen ontsnapten.

De gevonden bronnen – archief, iconografie en onderzoek in situ – bieden geen sluitende oplossing voor dit probleem, maar naar mijn mening was het gebouw in 1640 nog op dezelfde manier uitgewerkt als in 1617. Waarschijnlijk had de brand de voorbouw en de toren niet vernield en heeft abt Vander Sterre in eerste instantie het gebouw terug hersteld naar de toestand van voor de brand. Waarschijnlijk is hij in de jaren die daarop volgden begonnen met de bouw van het Prelaatshof zoals het op de prent van 1652-1661 werd uitgebeeld. De belangrijkste veranderingen waren de uitbreiding van het inkomvolume en het aanbrengen van de ingesnoerde peerspits op de toren. De algemene vorm van het Prelaatshof gaat dan terug tot voor 1617. Mogelijk heeft de brand vooral aan het interieur schade toegebracht en bleven de muren grotendeels bewaard. De balken in het interieur werden deels hersteld en deels vervangen.

Het gebouw in zijn huidige toestand, met de poortomlijsting, zou dan dateren van tussen 1640 en 1652-1661, maar heeft waarschijnlijk oudere delen. Tussen de tweede helft van de achttiende eeuw en 1931 verdwenen de torenhelm en het bovenste deel van het inkomvolume. Indien verondersteld dat het abt Vander Sterre was die de opdracht verleende voor de bouw, kan de datering worden teruggebracht tot de periode 1640-1652. Daarna werd Norbertus van Couwerven immers abt en zijn naam wordt nergens vermeld in de kaartboeken, in tegenstelling tot deze van Vander Sterre en Simeomo.

Het Prelaatshof werd opgetrokken in baksteen en de constructieve elementen werden uitgevoerd in witte kalkzandsteen. Deze traditionele bak- en zandsteenarchitectuur bleef in de mode tot het einde van de zeventiende

³⁰ DE BRABANDER, G., *op. cit.*, p. 25.

eeuw³¹, maar werd vaak gecombineerd met decoratieve elementen in renaissance- en barokstijl. De algemene plattegrond van het gebouw gaat echter terug tot de eerste helft van de zestiende eeuw, toen er in Antwerpen veel van dergelijke hoven werden opgericht. Kenmerkend hiervoor zijn de langgerekte vleugels, die bestaan uit twee verdiepingen. Deze vleugels werden afgedekt met zadeldaken en hadden trapvormige geveltoppen. Dit is zichtbaar in de voorbouw, bekroond met een topfial. Specifiek waren de galerijen rond een deel van de binnenplaats (onder de rechtervleugel) en de huistoren (centraal tegen de achterbouw)³².

De Franse bezetters hieven in 1796 de Sint-Michielsabdij op. De bijbehorende eigendommen werden vervolgens openbaar verkocht en het Prelaatshof bleef de eerste driekwart van de negentiende eeuw in privé-bezit. In de jaren zeventig van de negentiende eeuw werden de vijvers en grachten gedempt en begon men met de verkaveling van de omliggende gronden. In deze periode ontstonden de Abdijstraat en haar zijstraten, waarvan de namen verwijzen naar de geschiedenis van het Prelaatshof en de Sint-Michielsabdij.

In 1879 werd het hof eigendom van de Zusters van Paridaens, die er een parochiale school openden. Deze werd in 1884 overgenomen door de Zusters Annonciaden van Huldenberg. Zij zetten de school verder en gebruikten de gebouwen eveneens als klooster. De kloosterfunctie bleef gehandhaafd tot de verkoop van het Prelaatshof in 2005.

Uit de negentiende en twintigste eeuw dateren verscheidene ingrepen aan het exterieur en het interieur van het gebouw, zoals de toevoeging van een wintertuin en een serre in 1882³³. Uit de weergave van het hof op postkaarten uit 1911 is bovendien gebleken dat de muren op de binnenplaats tussen de tweede helft van de achttiende eeuw en 1911 voorzien werden van een witte afwerkingslaag. Op foto's uit 1931 is te zien dat ook de buitengevels van een dergelijke afwerking werden voorzien.

Op de binnenplaats hangt vandaag nog steeds een bronzen klokje boven het inkomvolume. Dit klokje wordt 'Norbertus' genoemd en zou het originele klokje zijn dat diende om de mensen op het domein op te

³¹ GOOSSENS, M., PLOMTEUX, G., *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het architectuurbezit in België. Architectuur. Stad Antwerpen*, dl. 3na, Gent, 1976, p. XXXII.

³² *Ibid.*, p. XXXIII.

³³ ANTWERPEN, Kadaster, *Bijgevoegde aanwijzende tabel 209*, 6de wijk, perceel 2431a, n° 173, 1882.

roepen. Deze uitleg klopt echter niet. Het klokje werd voorzien van een opschrift, dat luidt: “*Severinus van Aerschodt me fudit lovanii*”.

Severinus van Aerschodt leefde van 1819 tot 1885, dus het klokje kan onmogelijk uit de oorspronkelijke bouwfase stammen. Mogelijk werd het aangebracht bij de veranderingswerken van 1882.

Uit de literatuur blijkt ook dat er vroeger nog een grote stormklok hing aan de toegangspoort. Deze moest de mensen uit de omgeving waarschuwen wanneer er gevaar dreigde.

In 1962 werd op de aangrenzende percelen een nieuwe kleuterschool gebouwd, waarbij de linkervleugel van het Prelaatshof quasi volledig vernield werd.

Het interieur zoals het vandaag nog bestaat, dateert grotendeels uit de negentiende eeuw, met een aantal toevoegingen uit de twintigste eeuw. Waarschijnlijk bevinden zich onder deze recentere afwerkingslagen echter nog elementen uit oudere bouwfasen.

Het Prelaatshof kent dus een lange en interessante voorgeschiedenis. Het gebouw in zijn huidige toestand dateert uit 1640-1652, maar heeft meer dan waarschijnlijk wortels die teruggaan tot de vroege zestiende eeuw. Het gebouw vormt het hart van wat vandaag het Kiel is, want het is op de landerijen van het gebouw dat ongeveer 140 jaar geleden deze nieuwe wijk werd opgetrokken. Dit maakt het Prelaatshof het oudste gebouw van de omgeving en het enige dat de voorbije eeuwen zonder grondige wijzigingen heeft doorstaan. Het is een getuige van een lang vervlogen tijd, waarin het omliggende landschap gedomineerd werd door weiden en bossen. De velden van weleer hebben plaatsgemaakt voor scholen, huizen en winkels en waar ooit zwanen zwommen en mensen visten, spelen nu kinderen. De Zusters Annonciaden van Huldenberg zijn in de dagen voor het kerstfeest van 2005 definitief vertrokken, maar bij het betreden van het Prelaatshof hangt er nog steeds dezelfde tijdloze sfeer van weleer³⁴.

Leopoldlei 97

Kee VAN DEN EYNDE

B-2660 Hoboken

³⁴ Sedert 2006 is eigenaar het Sint Michielshof op het Kiel, nv met een sociaal oogmerk, met zetel in Antwerpen.